

Rheinhesen

Het meest dynamische wijngedied van Duitsland

TEKST: KARIN LEEUWENHOEK

Deze reis had eigenlijk in het gezelschap van wijnen René van Heusden moeten plaatsvinden. Vele glazen zijn dan ook op hem geproost tijdens de trip, die begon bij de VDP primeurproeverij in Wiesbaden en die vervolgens langs overwegend jonge wijnproducenten in Rheinhesen ging. Een verslag van een dynamische, toonaangevende Rieslingregio – waar ze trouwens ook wel raad weten met pinots en bubbels.

Wiesbaden: een stad in de Rheingau met veel statige, opvallend hoge villa's. Een plek waar in het verleden Goethe, Dostojevski, Wagner en Brahms kurdten, voorgegaan door de Romeinen die hier al recreëerden in hun badhuizen en thermale baden. Toen in de negentiende eeuw de casino's volgden, herbergde Wiesbaden de meeste miljonairs van Duitsland. Een logische plaats ook voor de VDP. *Grosses Gewächs Vorpremiere*, omdat de Rheingau de bakermat genoemd kan worden van zowel de grote Rieslings als van de VDP, en een voorloper was als het gaat om de categorie *Grosses Gewächs*.

De mate waarin de belangstelling voor en kwaliteit van Duitse wijn door de VDP wordt aangewakkerd, valt niet te onderschatten. En zeker niet alleen door dit soort prestigieuze evenementen en geslaagde marketing. De vereniging van de betere Duitse *Prädikatsweingüter* heeft met haar classificatiemodellen de toon gezet voor het almaar toenemende kwaliteits- en terroirbewustzijn, kortom de enorme dynamiek die je momenteel in heel wijnproducerend Duitsland ziet. De ideeën van de VDP worden breed geadopteerd en omarmd door op kwaliteit gerichte wijnmakers. Rheinhesen loopt daarbij voorop.

RHEINGAU VERSUS RHEINHESSEN

De wijnregio Rheinhesen begint pal aan de overzijde van de Rijn. Wiesbaden loopt in feite over in Mainz; een brug verbindt beide steden met elkaar. En het schijnt dat je de inwoners van Mainz niet méér kunt pleasen dan door iets negatiefs te zeggen over hun rijke bureu uit de Rheingau.

Qua wijnbouw zijn er grote verschillen. Om te beginnen in wijngaardareaal: Rheingau heeft 3200 hectare aan wijngaarden, bij de zuiderburen is dat 26.500 hectare. Rheinhesen is daarmee de grootste speler van Duitsland, nog groter dan de Pfalz. Verhoudingsgewijs kent de Rheingau echter meer wijnbouw, omdat in dit kleine gebiedje de wijnproductie, met een glansrol voor riesling (79%), op de zuidhellingen langs de Rijn centraal staat. De kleine Rheingau levert bovendien een indrukwekkend aantal VDP-leden: 35, tegen 16 uit Rheinhesen. De Rheingau heeft als bakermat van de Riesling, de VDP en de huidige VDP. *Grosse Gewächse* een voorsprong. Beroemde producenten moeten er echter voor waken niet passief op de lauweren te rusten. De – vaak jongere – concurrentie hijgt immers in de nek, of die nu uit de Nahe komt of uit Rheinhesen of van verder weg, en haalt ze links en rechts in. Alleen wie zichzelf blijft verbeteren en elk jaar weer met volle overgave de mooiste wijnen wil produceren, kan (blijven) meespelen op Champions Leagueniveau.

GROEI IN KWALITEIT

Nu echt door naar Rheinhesen, 'het land van de duizend heuvels'. Het landschap is er doorgaans niet spectaculair: rollende heuvels, bijna nergens steil of opvallend hoog, kalksteenplateaus en vlakten met kalkrijke löss-, leem- en mergelbodems waarop wijnbouw wordt afgewisseld met akkerbouw en fruitteelt, een verre horizon en een wijds, groen landschap, met daarin opvallend veel windmolenparken. De wijnbouw vindt plaats op 90 tot 300 meter boven zeeniveau. Rheinhesen valt grotendeels samen met het Mainzer Becken, een

In het aantal hectaren wijngaard is Rheinhesen de grootste speler van Duitsland

Wijnfestival Burgberg (© Burgberg Under Vibes)

Sektelder (© Deutsches Weininstitut)

sedimentbekken van een oerzee die zich hier 30 miljoen jaar geleden bevond en waaraan het gebied zijn kalkrijke bodems dankt. Ook de beschutte ligging hangt daarmee samen: de streek ligt als het ware ingeklemd tussen lage en middelhoge gebergten als de Hunsrück in het westen en Taunus in het noorden, en profiteert daardoor van een relatief warm en droog klimaat. Gemiddeld valt er 500 millimeter neerslag per jaar (ter vergelijking: Nederland komt ruim boven de 800) en de gemiddelde temperatuur in het groeiseizoen is 17 °C (bij ons mag je blij zijn met 15). Mede dankzij deze gunstige natuurlijke omstandigheden kent Rheinhessen met 10% het hoogste aandeel biologische wijnbouw van Duitsland.

Een ander heuglijk wapenfeit is dat sinds een jaar of drie riesling de nummer-1-positie van de eenvoudiger müller-thurgau heeft overgenomen. De stand in 2016 was 17% riesling versus 16% müller-thurgau. Een ontwikkeling die symbool staat voor de sinds 2000 almaar voortgaande toename van kwaliteit in Rheinhessen. De kwaliteitsprong is ingezet door enkele jonge pioniers, die een nieuwe generatie aan wijnmakers in hun kielzog meeslepen. Zij richten zich vooral op het produceren van droge Riesling van de beste terroirs van de regio. Terroirs die veelal nog maar net zijn (her)ontdekt.

Wijn maken is hip

Wijnmaker zijn, of worden, is 'in' in Duitsland. Kinderen die het bedrijf van hun ouders overnemen, doen dat tegenwoordig bewust en volgen een goede opleiding waar ze niet alleen veel kennis opdoen, maar ook een internationaal netwerk. Het vak heeft een nieuwe status en waardering gekregen en oefent aantrekkingskracht uit, ook op jongeren die niet uit wijnbouwfamilies komen. Die aantrekkingskracht komt niet alleen door het steeds betere imago van Duitse wijn, maar bijvoorbeeld ook door de aandacht voor handel en marketing binnen de opleidingen. Studentenaantallen van onderwijsinstellingen als Geisenheim University nemen elk jaar toe. En daarmee het aantal goed opgeleide en internationaal georiënteerde jonge wijnproducenten in Duitsland.

In 2006 begon het Deutsches Weininstitut voor hen de vereniging Generation Riesling. Inmiddels is deze groep met 554 leden de grootste *Jungwinzervereinigung* van de wereld. 🇩🇪 drie op de tien leden komen uit Rheinhessen.

EEUWENOUE TERROIRS

Voordat het nu lijkt alsof de regio nog maar een korte historie heeft als leverancier van topkwaliteit: de Romeinen plantten 2000 jaar geleden al wijnstokken bij Mainz en de wijngaarden van de Rheinterrasse tussen Mainz in het noorden en Worms in het zuiden staan van oudsher goed aangeschreven, met als epicentrum de Roter Hang bij Nierstein. Deze unieke geologische formatie van *Rotliegendes*, met beroemde *Lagen* als Hipping, Ölberg, Pettenthal en Rothenberg, heeft een grote nationale en internationale reputatie voor kwaliteitswijn. Het zijn terroirs die al eeuwenlang Riesling leveren met een veelgeprezen fruitigheid, levendige zuurgraad, kruidige mineraliteit en veel bewaarpotentieel. Het gebied kan zelfs bogen op de oudste officieel genoemde wijngaard van Duitsland, de Niersteiner Glöck, sinds het jaar 742.

Klaus-Peter Keller, de topproducent uit Flörsheim-Dalsheim in het zuiden van Rheinhessen (zie ook het artikel in *Perswijn 6-2017*), vertelt: "Toen de Titanic in 1912 verging, stond daar een Niersteiner Pettenthal als duurste wijn op de wijnkaart. Wijn uit Rheinhessen kan ooit weer de nummer 1 van de wereld worden." Waar hebben we dat vaker gehoord... Wat niet wegneemt dat Keller best gelijk kan hebben. Alles staat of valt immers met goede terroirs en dito producenten, en die zijn er in Rheinhessen genoeg.

WONNEG AU

De grootste kwaliteitsspurts van de afgelopen twintig jaar vond plaats in de Wonnegau. Voor zover aantallen VDP-leden exemplarisch zijn voor de kwaliteit en dynamiek van een wijngedebied: vooral in dit zuidelijke deel van Rheinhessen vind je opvallend veel nieuwere VDP'ers. Weingut Wittmann werd in 1999 als eerste gevraagd, in 2000 gevolgd door Keller en K.F. Groebe. Het was wijnboeren eeuwen geleden al opgevallen dat druiven in dit gebied goed rijpten en dat hier mooie wijn gemaakt kon worden, maar men ging vooral voor veel en makkelijk. Wijngaarden die moeilijker waren te bewerken of die dankzij hun armere bodem lagere rendementen gaven, waren niet per se in trek. Je hebt ambitieuze producenten nodig om het potentieel uit het terroir te halen. Zij kwamen erachter dat de bijzonder kalkrijke bodems (kalksteen, kalkmergel en kalkrijke löss) en specifieke mesoklimaten in de Wonnegau ook energieke, gefocuste Rieslings met structuur, mineraliteit en opvallend strakke aroma's konden leveren. Inmiddels maakt Keller er de duurste droge Riesling van Duitsland. De Wonnegau staat nu zo'n twee decennia op de kaart als topleverancier van Riesling, en de grote ontwikkelingen

in deze regio werken door in heel Rheinhessen. Droog tot zeer droog is de trend bij de betere producenten; het is een stijl waar Rheinhessen – met zijn rijpe zuren en extract – sowieso erg sterk in is.

In 'grand-crudorp' Westhofen proefden we twee indrukwekkende verticalen van de wijngaarden Morstein en Kirchspiel, van Jochen Dreissigacker en K.F. Groebe. Fascinerende verschillen, en dan doel ik ook op het stijlverschil tussen deze twee persoonlijkheden. Purist Jochen die radicaal kiest voor een Riesling in extreem droge stijl die in de richting gaat van 0 gram restsuiker, en romanticus Fritz Groebe (die op zijn vleugel Wagner en Rachmaninov speelt!) die de klassieke harmonie zoekt door zo'n 6 gram restzout te behouden.

COLLEGIALE SFEER

Rheinhessen dankt zijn status van 'meest dynamische wijngedebied van Duitsland' in de eerste plaats aan het werk van drie nog altijd jonge pioniers. Zo'n twintig jaar geleden richtten jonge honden Klaus-Peter Keller en Philipp Wittmann uit de Wonnegau samen met vriend en collega Daniel Wagner uit Siefersheim de vereniging *Message in a Bottle* op. Die was bedoeld als samenwerkingsverband voor de nieuwe generatie getalenteerde wijnmakers uit Rheinhessen en werd een groot succes. Inmiddels is deze club overgegaan in de nieuwe vereniging *Maxime Herkunft Rheinhessen*. Hiervan zijn op dit moment ongeveer zeventig wijnhuizen lid: alle VDP-leden plus ruim vijftig andere toonaangevende, vaak jonge, Rheinhessische producenten. Zoals de naam al aangeeft, ligt de focus op herkomst, op terroir. Gezamenlijk uitgangspunt is het drietrapsclassificatiemodel *Gutswein-Ortswein-Lagenwein* dat van de VDP is overgenomen, waarbij de Lagenwein natuurlijk de hoogste categorie is.

Het is een vrij uniek gegeven dat in Rheinhessen VDP'ers en niet-VDP'ers gebroederlijk lijken samen te werken en dat er überhaupt zoveel samenwerking en vriendschap is onder de producenten. Een collegiale, open en allerminst conservatieve sfeer, zoals je die in een jong wijngedebied als Zuid-Afrika ook ziet.

'We hebben in Rheinhessen misschien wel 50 of 100 wijngaarden die buitengewoon zijn'

BINGEN

Het oude stadje Bingen, de plek waar de Rijn overgaat in de Nahe, ligt bijna op het snijpunt van de vier wijnbouwgebieden Rheinhessen, Rheingau, Nahe en Mittelrhein. Het was al in de middeleeuwen een belangrijk wijnhandelscentrum. Vanaf 1933 zakte de wijnhandel in Bingen, Mainz en Worms echter als een plumpudding in elkaar, toen de nazi's aan de macht kwamen.

Bij Bingen werden recentelijk veel 'nieuwe' terroirs ontwikkeld. 'Nieuwe' tussen heel dikke aanhalingstekens, want vaak gaat het om in de vergetelheid geraakte wijngaarden die ooit een grote naam en faam hadden en door ambitieuze jonge wijnboeren worden herontdekt als topperroir voor grote Riesling. "We hebben hier in Rheinhessen misschien wel vijftig of honderd wijngaarden die buitengewoon zijn", zegt Klaus-Peter Keller. "Maar ze moeten wakker worden gekust door een wijnboer die er alles uit haalt. Dit inzicht heeft de laatste vijftien jaar veel belangstelling gekregen hier in Rheinhessen en een hele nieuwe generatie gemotiveerd."

Kijk bijvoorbeeld naar Christian en Matthias Runkel van Weingut Bischel uit Appenheim, die samen met Daniel Wagner de Binger Scharlachberg (kwartsietrots met zuidelijke expositie) verder aan het ontginnen zijn. De broers kregen in dit uitwisselingsproject een perceel van Wagners Grosse Lage Heerkretz in Siefersheim. Wagner-Stempel maakt op de Scharlachberg al een VDP.Grosses Gewächs en wie weet Bischel op termijn ook; het bedrijf werd al eerder getipt voor toetreding tot de VDP. Ook de relatief koele Hundertgulden in Appenheim is zo'n unieke oude wijngaard die 'herontdekt' is, door Jürgen Hofmann. Daar zijn nu negen uiterst collegiale *Hundertguldenwinzer* actief. De bodem van de Hundertgulden kent het hoogste calciumcarbonaatgehalte van heel Duitsland, dankzij een koraalrif dat zich hier ooit bevond. Typerend voor de Rieslings uit deze wijngaard zijn de koele, haast kalkachtige tonen in de geur, een ziltige mineraliteit en de mooi ingepakte zuren.

BURGUNDERFEEST

12 kilometer verder langs de Rijn naar het oosten ligt Ingelheim. Het staat bekend als de *Rotweinstadt*, omdat hier relatief veel rode wijn geproduceerd wordt, met als specialiteiten Spätburgunder en Frühburgunder. Ook de andere *Burgundersorten* voelen zich trouwens thuis op de kalkrijke bodems en in het milde klimaat van Rheinhessen, en deze rassen kennen dan ook een sterke stijging in aanplant. In Ingelheim wordt nu zelfs een wijnfeest naar ze genoemd. Rheinhessen kent elk jaar een haast onuitputtelijke stroom aan *Weinfeste*, maar met *Burgberg*

Under Vibes wordt het concept naar een hipper plan getild. Het is een initiatief van een groep jonge wijnboeren (Simone Adams, Jens Bettenheimer, Kristian Dautermann, Christian Stritter en Julius en Philipp Wasem) en gericht op de jonge generatie. In het laatste weekend van augustus wordt met wijn, dj's, foodtrucks en hangmatten en ander loungemeubilair uitgerukt naar de Ingelheimer Burgberg, een wijnberg aan de rand van het oude stadje. Drie dagen lang is iedereen hier welkom om de lokale wijnen te komen proeven en drinken, vooral sekt en de populaire Burgunders. Initiatiefnemer Jens Bettenheimer, met zijn 38 jaar inmiddels te oud voor Generation Riesling, vertelt hoe hij het tot zijn negentiende niet zag zitten om ooit het wijnbedrijf van zijn ouders in Ingelheim over te nemen. In vakanties en weekends 'mocht' hij als kind altijd klusjes doen in de wijngaarden en hij begreep maar al te goed dat dit een beroep is waarin je nooit vrije tijd hebt. Toch ging hij om toen hij opeens de smaak van wijn begreep. Een studie aan Geisenheim en een stage in Nieuw-Zeeland volgden en nu maakt hij van een diversiteit aan witte en blauwe rassen opvallend pure, spontaan vergiste wijnen met een prachtige spanning en vulling. Spontane vergistingen en kortere of langere schilwelingen kwamen we trouwens bij alle bezochte wijnmakers tegen, net als het zoveel mogelijk biologisch werken in de wijngaard.

MOOIE WINZERSEKT

In een artikel over Rheinhessen mogen twee Rheinhessische 'uitvindingen' niet vergeten worden: *Winzersekt* en *scheurebe* (zie onder). Duitsers drinken traditiegetrouw veel mousserende wijn en de hoofdmoot daarvan bestaat uit sekt: 3,5 liter per persoon per jaar. Van sekt zonder herkomstbenaming tot – mondjesmaat – de verfijndere Winzersekt. Het fenomeen Winzersekt, sekt die gemaakt wordt volgens de *méthode traditionnelle*, werd in de jaren tachtig bedacht in Rheinhessen en vervolgens door heel Duitsland verbreid. De onbetwiste *Sektmeister* van Duitsland is echter Volker Raumland, net als Klaus-Peter Keller afkomstig uit Flörsheim-Dalsheim in de Wonnegau. Het viel tijdens de reis op dat diverse wijnmakers voor wie de sektproductie eigenlijk bijzaak is erg mooie droge Winzersekt produceren. Zoals bijvoorbeeld de biologisch werkende Marc Weinreich, die in 2009 op 26-jarige leeftijd het wijnbedrijf in Bechtheim (Wonnegau) overnam toen zijn vader overleed. Marc had gelukkig net zijn wijnstudie in Geisenheim afgerond en greep de gelegenheid aan om over te schakelen op biologische wijnbouw. Zijn Pinot Brut Nature van 100% schwarzesling (de Duitse naam voor pinot meunier) vond ik een pareltje. De basiswijn is opgevoed op houten vaten van 500 liter en de sekt rijpt 36 maanden op de gisten in de fles. Eveneens in Bechtheim

werden we hartelijk ontvangen door de familie Erbelinger, die in haar verrassend goede restaurant een serie sterke en mooi op de gerechten afgestemde sekt en Riesling liet proeven.

SCHEUREBE

Nog een Rheinhessische uitvinding is de scheurebe. Dit druivenras werd in 1916 door dr. Georg Scheu in Alzey ontwikkeld. Lange tijd werd verondersteld dat het een kruising was van riesling met silvaner, een ander ras waarin Rheinhessen sterk is. Pas in de jaren negentig bleek dat er geen silvaner aan deze druif te pas was gekomen, maar dat het waarschijnlijk gaat om een kruising van riesling met de obscure, muskaatachtige bukettraube. Hoe het ook zij, scheurebe levert wijnen met een strakke zuurgraad en aroma's waarin je fruit kunt vinden van zwarte bes tot grapefruit en passievrucht tot lychee. Philipp Wittmann begon er in 1999 mee dit druivenras droog te vinifiëren.

Later werd Scheurebe ontdekt door sommeliërs en sindsdien wordt deze wijn 'het Duitse antwoord op Sauvignon Blanc' genoemd.

WEERALARM

De bezochte wijnmakers in Rheinhessen stonden voor hun vroegste oogst ooit: begin september ving in Ingelheim de pluk van de frühburgunder al aan en ook elders liep de rijping bijna twee weken vóór op die in een (ouderwets?) gemiddeld jaar. Het is dit jaar ongekend warm geweest, lange tijd ook droog, tot het vanaf eind juli door de bank genomen te nat werd. In 2016 was het precies andersom en kunnen we, zo is inmiddels wel duidelijk geworden, van een 'Hollywoodjaar' spreken: een jaar als een rollercoaster, dat begon met kommer en kwel, maar uiteindelijk een sprookjesachtig mooie afloop kende. Daags na vertrek uit Rheinhessen sloeg als donderslag bij redelijk heldere hemel het noodweer toe: hagelstenen met het formaat van druiven hebben in 20 minuten tijd circa 350 hectare in de Wonnegau compleet verwoest en 1000 hectare ernstig beschadigd. Onder andere bij Erbelinger en Dreissigacker is schade te betreuren. De veelgebruikte slogan *Winzer aus Leidenschaft* krijgt ook dit oogstjaar helaas weer een heel letterlijke lading. Laten we voor Rheinhessen, en heel Duitsland, hopen dat 2017 net zo wonderbaarlijk goed afloopt als het voorgaande oogstjaar.

Importeurs

Bischel: Fourcroy.

Dreissigacker: Hans Moolenaar, Les Généreux.

Erbelinger: Imperial.

K.F. Groebe: Icarus, Duijnhoven.

Hofmann: Sligro.

Champagne

LE RÉVEIL DES TERROIRS

Lees het nieuwe boek van Gert Crum en ontdek de champagne van de 21e eeuw. Leverbaar in drukvorm (verkrijgbaar bij de boekhandel, bol.com en amazon.nl) en als interactief boek in de iBook store.

EEN MUST VOOR IEDERE RECHTGEAARDE WIJNLIEFHEBBER:

- > De tweedeling tussen terroirwijnen en merk wijnen
- > De stap van industriële naar biodynamische wijnbouw
- > Verscheidenheid in terroirs, met monocrus en champagnes parcelaires
- > Prachtige kaarten waarop alle lieux-dits per cru zijn vermeld
- > Producenten die ertoe doen
- > Authentieke wijnen met een ziel
- > Regelmatige updates met nieuwe bijdragen (iBook versie)